

reasons for revolutionary leadership of the OUN to the new program and a new vision of the future way of Ukrainian statehood.

Keywords: OUN(b), Bandera, Ukrainian Independent State, Ukrainian nationalism.

Гай–Ныжнык П. П., доктор исторических наук, академик Украинской академии наук, заведующий отделом украинских студий, Научно-исследовательский институт украиноведения (Украина, Киев), Hai-Nyzhnyk@ukr.net

“Только вполне Суверенное Украинское Государство может обеспечить украинскому народу свободную жизнь” (какую государственную модель стремилась создать ОУН(б) в 1941–1943 гг.)

Отражаются основы модели государственного строя в будущей Украинской Самостоятельной Соборной Державе и государственная создающая идеология украинского национализма, принятие в программных постановлениях II Большого собрания ОУН (С.Бандеры) в 1941 году. Автор анализирует препосылки и причины, которые склонили Руководство ОУН к принятию новой программы и нового видения уклада будущей украинской государственности.

Ключевые слова: ОУН(б), Бандера, Украинская Самостоятельная Соборная Держава, украинский национализм.

* * *

УДК 94:355.425.4(477)(045)

Красніцька Г. М.
кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії та економічної теорії,
Вінницький торговельно–економічний інститут
(Україна, Вінниця), gileya.org.ua@gmail.com

Радянський партизанський рух на території України у часи Другої світової війни

Проаналізовано загальний огляд розвитку радянського партизанського руху та досліджено його вплив на розвиток військових дій на території України в період Другої світової війни.

Ключові слова: партизан, партизанський рух, розвідка, підпілля.

За свою багатовікову історію наш народ витримав чимало випробувань. Вагоме місце займає період Другої світової війни. Велика Вітчизняна війна Радянського Союзу була складовою частиною і головним змістом другої світової війни, що почалася 1 вересня 1939 року. Впродовж розвитку воєнних дій на території України наростає радянський партизанський рух.

Основна мета написання статті є дослідження розвитку партизанського руху, значення та вагомий внесок у досягнення Другої світової війни та аналіз тактики і способу боротьби на всій окупованій території СРСР.

Яка ж історія партизанів? Наш народ завжди відрізнявся волелюбністю і партизанський рух має досить багату історію в нашій країні. Перші рухи народних патріотів з'явилися в часи боротьби з татаро-монгольським ігом. Вже тоді народ гуртується в боротьбі за Русь, за її свободу. Народний рух широко розгорнувся під час Вітчизняної війни 1812 р., Громадянської війни 1918–1922 рр. і особливо під час Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. У повоєнні роки широкий партизанський рух розгорнувся в західних районах СРСР (Українська повстанська армія, Лісові брати).

Важливу роль у партизанському русі відіграла народна підтримка. Цілі села ставали надійною базою збройної боротьби. У них створювалися збройні групи самооборони, контролюючі значні території в тилу

ворога. Жителі міст відмовлялися працювати на фабриках, що належать фашистам, спалювали мости, знищували лінії зв'язку, обстрілювали групи мотоциклістів із засідки, ухилялися від перепису населення, переховували євреїв, поранених і виходять з оточення червоноармійців. Ризикуючи життям, патріоти слухали радіопередачі з Москви, читали газети, листівки. У партизанських зонах діяли школи. Зрив фашистських планів щодо використання людських і матеріальних ресурсів окупованих районів – одна з найважливіших заслуг партизанів.

Як правило, особовий склад партизанських загонів приймав присягу. Клятва–присяга, текст якої розроблявся самими бійцями, ще більше дисциплінувала партизанів, посилювала їх відповідальність за виконувани завдання, долю країни. В основі всіх формувань лежала сувора військова дисципліна. Очолювалися вони командирами й комісарами, створювалися різні служби, партійні та комсомольські організації. Вони вели велику політичну роботу серед партизанів і населення. До кінця 1941 р. на окупованій території діяло понад 2 тисяч партизанських загонів, в яких боролися до 90 тисяч чоловік. Всього в роки війни в тилу ворога було з понад 1 млн. партизан [1, с. 404].

Основною бойовою одиницею був загін (200 і більше осіб). Для нанесення ударів по важливих об'єктах ворога, ведення бойових дій з польовими частинами противника і здійснення дальніх рейдів загонами нерідко об'єднувалися у з'єднання (від 300 до кількох тисяч чоловік). В озброєнні переважала легка зброя (автомати, ручні кулемети, гвинтівки, карабіни, гранати), але були і міномети, і станкові кулемети, і артилерія. У 1943 р. партизани були прирівняні до військовослужбовців. Командному складу стали привласнюватися офіцерські звання, а найбільш видатним з них – генеральські.

Велика увага приділялася безперервному постачанню партизанам зброї, боєприпасів, мінно–підірвної техніки, медикаментів, евакуації літаками тяжкопоранених. Зростання партизанського руху, багатогранна бойова діяльність, зростання їх потреб у зброї, боєприпасах, засобах зв'язку, мінно–вибухового озброєння, які давали можливість домагатися ефективних результатів – все це викликало необхідність створення 20 червня 1942 відділу матеріально–технічного постачання ЦШПР. Якщо до утворення Центрального штабу та інших штабів партизанського руху, партизани забезпечувалися озброєнням за рахунок виділення зброї військовими радами фронтів і армій, трофеїв і збору його на місцях минулих боїв, то тепер почалося централізоване і планомірне постачання зброєю, боєприпасами, мінно–підірвної технікою, речовим, медичним майном і продовольством. Весь цей безцінний вантаж доставлявся партизанам по повітрю літаками і планерами, а також наземним шляхом через розриви в лінії фронту. На партизанів працювали окремі ескадрильї Авіації дальньої дії, Цивільного повітряного флоту і фронтова авіація. За роки війни радянські льотчики зробили 109 тисяч літако–вильотів до партизанів, при цьому багато хто з них з посадкою на партизанські аеродроми. З загонами був встановлений

надійний радіозв'язок, яким користувалися до кінця 1943 року 93% партизанських формувань[2].

Одним з головних напрямків діяльності партизанів була розвідка. На початок 1943 р. завершилася робота щодо організаційного зміцнення мережі розвідувальних органів у партизанських формуваннях. У зборі розвідувальних відомостей партизанам активно допомагало місцеве населення, в результаті чого, мабуть, жоден великий захід супротивника не залишався непоміченим.

Розвідка проводила роботу з виявленням чисельності та боездатності гарнізонів противника, вербування солдатів і офіцерів, виявляла слабкі ланки в комунікаціях ворога, попереджала про маневри. Агентам доводилося постійно працювати в безпосередньому контакті з супротивником, часто у ролі зрадника Батьківщини, ненависного місцевим населенням. З часом партизанам вдалося створити потужну розгалужену мережу агентури. Склалися суворо секретні списки агентів, організувалося їх інструктування, місця зв'язку ("поштові скриньки", явочні квартири).

Партизанська розвідка здобувала і своєчасно повідомляла в Центр надзвичайно важливі відомості військового і політичного характеру, збирала дані про розміщення та чисельність ворожих частин, штабів і аеродромів, про пересування ворога по залізних і шосейних дорогах. Використовуючи маскування, партизани проникали в органи і школи ворожої розвідки, в різні ланки окупаційної адміністрації, виявляли шпигунів, диверсантів і терористів.

Партизанські формування виконували і ряд спеціальних політичних завдань. Дезінформування фашистського керівництва, розкладання апарату військово-політичної адміністрації ворога і його військових формувань, ліквідація представників окупаційних установ і спецслужб противника, приховування істинних намірів партизанського командування та Центру – ось далеко неповний перелік виконуваних завдань.

Величезна політична робота проводилася і серед населення. Як і в попередній період, вона мала на меті зміцнити у радянських людей, що опинилися на окупованій території, віру в неминучість перемоги, допомогти кожній людині знайти своє місце в боротьбі з ворогом, виховувати пекучу ненависть до іноземних поневолювачів, пропагувати в масах героїчні подвиги партизанів і підпільників, викривати брехливу фашистську пропаганду, знайомити людей з основними подіями в радянському тилу і на фронті.

Пропаганда сприяла активізації народного опору. Нерозривну єдність радянського народу в тилу ворога стало для окупантів непереборною перешкодою в їх спробах використати економічні та людські ресурси окупованій території. Завдяки активній боротьбі радянських патріотів загарбники змогли ввести в дію до весни 1943 р. лише близько 180 в основному середніх і дрібних промислових підприємств. Терпіли провал і багато планів фашистів по мобілізації робочої сили для вивезення до Німеччини. Ухиляючись від неї, радянські люди нерідко з допомогою лікарів-патріотів діставали необхідні документи, симулювали хвороби, залишали рідні місця або йшли до партизанів.

На початку війни взаємодія з військами виражалася в основному у веденні розвідки в інтересах радянських військ і проведенні незначних диверсій у тилу ворога. У період зимового наступу Червоної Армії 1941–1942 рр. взаємодія партизанів з регулярними військами розширилася. Партизани завдавали удари по комунікаціях, ворожим штабам і складам, брали участь у визволенні населених пунктів, наводили радянську авіацію на ворожі об'єкти, сприяли повітряним десантам.

Наступ Червоної Армії в 1944 р. проводився у тісній взаємодії з партизанами, які активно брали участь майже у всіх стратегічних операціях. Вони зривали ворожі перекидання військ, порушували їх організований відхід, завдавали ворогу удари з тилу і сприяли прориву його оборони, допомагали радянським військам в оволодінні населеними пунктами, захоплювали переправи на річках, звільняли окремі населені пункти, вузли доріг і утримували їх до підходу передових частин. Все це сприяло наступу радянських військ у високих темпах.

Значні результати приносили і регулярно здійснювані партизанськими з'єднаннями рейди, коли загони і з'єднання йшли на деякий час із районів свого базування або залишали їх взагалі.

У перший період війни найважливішими завданнями рейдів була організація партизанського руху в нових районах, встановлення зв'язку з місцевими партизанами, підняття духу населення, мобілізація його на активну боротьбу з ворогом. У селах збиралися збори, мітинги, робилися доповіді, організувалися бесіди. Після таких заходів багато жителів йшли в партизанські загони. Деякі рейди партизанських формувань мали на меті сприяти оборонцям радянських військ.

Партизанам було дуже складно протистояти німцям. Фашистські армії були моторизовані і добре озброєні. Партизани ж не мали такого озброєння, та й можливості широко застосовувати для маневру автомобільний транспорт в тилу ворога не було.

У цій ситуації улюбленим методом в арсеналі партизанів стали диверсії. Їх перевага в тому, що вони дозволяли наносити противнику ефективні удари і практично не нести втрат. Крім того, успіх бойових дій на фронтах залежав від своєчасного поповнення військ особовим складом, озброєнням, бойовою технікою, паливом та багатьма іншими видами матеріальних засобів. Партизани прекрасно це усвідомлювали і прагнули завдати по дорогах найпотужніші удари.

Грандіозними за своїми масштабами, кількістю сил і досягнутими результатами була партизанська операція, що ввійшла в історію під назвою "Рейкова війна". Вона планувалася Центральним штабом партизанського руху, готувалася довго і всебічно і була покликана сприяти наступу Червоної Армії на Курській дузі. Головна мета операції полягала в тому, щоб одночасним масовим підривом рейок паралізувати перевезення гітлерівців по залізницях. До цієї операції залучалися партизани Ленінградської, Калінінської, Смоленської, Орловської областей, Білорусі і частково в Україні.

Операція "Рейкова війна" почалася в ніч на 3 серпня 1943 р. Для перекидання в тил противника вибухових речовин та інших засобів діяли 2 авіатранспортні

дивізії, 12 окремих авіаполків і кілька полків авіації дальньої дії та активно велася розвідка.

У першу ж ніч було підірвано 42 тис. рейок. Масові підриви тривали протягом усього серпня і першої половини вересня 1943 року. У результаті операції було підірвано близько 215 тисяч рейок і багато військових ешелонів противника, на деяких ділянках рух ворожих поїздів був паралізований на 3–15 діб [1, с. 407].

Протягом вересня – листопада 1943 проводилася спеціальна операція “Пустеля” по руйнуванню системи водопостачання на залізничних комунікаціях. У результаті було виведено з ладу 43 водокачки. Але через нестачу мінно-вибухових засобів не вдалося повністю паралізувати роботу.

Коли частини Червоної Армії звільнили територію Радянського Союзу, почався закордонний похід радянських військ. Разом з військами за кордон переміщуються і партизанські загони. Тепер вони допомагали місцевим антифашистським організаціям у розгортанні та активізації партизанської боротьби. Активно діяли загони в Польщі, Чехословаччині, Угорщині та Румунії. Радянські партизани взяли активну участь у Словацькому національному повстанні і боролися спільно з чехами та словаками проти спільного ворога до кінця війни [3].

Таким чином, партизани внесли неоціненний внесок у боротьбу проти фашистської Німеччини. Війна наочно показала високі морально-політичні якості радянських людей, їх безстрашність, самовідданість. Вона стала найяскравішим проявом безмежної відданості радянського народу своєї соціалістичної Батьківщині, його незламної волі в ім'я перемоги над фашизмом. Рух був масовим, на боротьбу піднялися всі – від малого до великого, нікого біда не обійшла стороною, всі об'єдналися перед обличчям нещадного ворога. Чим більш жорстокими ставали дії фашистів, тим більше посилювалося бажання помститися, тим більше міцнів патріотичний рух.

У повній мірі оцінити значення партизанського руху в роки війни дуже складно. Але безсумнівно, що воно було одним з важливих чинників перемоги. Партизани діяли практично на всій окупованій території СРСР. Партизанські краї виступали в ролі надійного тилу, велика їх роль і в справі руйнування ворожих комунікацій, зброї, техніки, знищення особистого складу ворога. У воєнні роки партизани вбили, поранили і захопили в полон чи не мільйон фашистів і колабораціоністів, вивели з ладу понад 4 тисячі танків і бронемашин, зруйнували і пошкодили 1600 мостів, підірвали 20 тисяч ешелонів. Але найголовніше, вони зуміли серйозно ускладнити німцям життя на окупованій території і змусили їх відволікти з фронту значні сили для наведення порядку в тилу.

Героїчні зусилля радянських партизанів, їх самовідданість і готовність боротися за свободу країни до останньої краплі крові не залишилися непоміченими. Поскільки, 248 чоловік удостоєні звання Героя Радянського Союзу, 20 командирів партизанських з'єднань отримали генеральські погони. Крім цього була заснована спеціальна нагорода для тих, хто в роки війни вніс найбільш значний внесок у партизанську боротьбу в тилу ворога. Медаль “Партизану Вітчизняної війни” була заснована Указом Президії

Верховної Ради СРСР 2 лютого 1943р. Всього за роки війни медалями I і II ступенів були нагороджені 127 тисяч осіб.

Список використаних джерел

1. Балашов А.І., Рудаков Г.П. Історія Великої Вітчизняної Війни. –СПб.: видавництво “Пітер”, 2006.
2. Князьків О. Історичне значення партизанського руху 1941–1945 рр. і його роль у розгромі фашистської Німеччини. – Стаття з газети “Орієнтир”. –2007. –№4.
3. Карамаяев С. Народні месники в тилу ворога. – Стаття з газети “Дуель”. –2004. –№46. –URL: <http://vip.Lenta.Ru/topic/victory/partizanen.html>

References

1. Balashov A. I., Rudakov G. P. Istorija Velykoi' Vitchyznianoj' Vijnny. – SPb.: vydavnyctvo “Piter”, 2006.
2. Knjaz'kiv O. Istorychne znachennja partyzans'kogo ruhu 1941–1945 rr. i jogo rol' u rozgromi fashysts'koi' Nimechchyny. – Statija z gazety “Orientyr”. – 2007. – №4.
3. Karamaev S. Narodni mesnyky v tylu voroga. – Statija z gazety “Duel'”. – 2004. – №46. – URL: <http://vip.Lenta.Ru/topic/victory/partizanen.html>

Krasnitska G. M., candidate of historical sciences, associate professor of philosophy and economic theory, Vinnitsa trade and economic institution (Ukraine, Vinnitsa), gileya.org.ua@gmail.com

Soviet partisan movement in Ukraine during World War II

The article is an overview of the Soviet partisan movement and studied its effect on the development of military operations on the territory of Ukraine during World War II.

Keywords: guerrilla, guerrilla movement, exploration, underground.

Krasnitskaja A. H., kandidat istoricheskikh nauk, docent kafedry filosofii i ekonomicheskoy teorii, Vinnitskiy torгово-ekonomicheskij institut (Ukraina, Vinnitsa), gileya.org.ua@gmail.com

Советское партизанское движение на территории Украины во время Второй мировой войны

Сделан общий обзор развития советского партизанского движения и исследовано его влияние на развитие военных действий на территории Украины в период Второй мировой войны.

Ключевые слова: партизан, партизанское движение, разведка, подполье.

* * *

УДК 94(477)“1939–1941”–054.57

Герус–Бахтіна Н. А.

аспірантка, Миколаївський національний університет імені В. Сухомлинського (Україна, Миколаїв), oksana.nika76@gmail.com

НІМЕЦЬКІ ЕТНІЧНІ МЕНШИНИ НАПЕРЕДОДНІ ТА В ПЕРШИЙ РІК ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

На підставі вивчення документів в опублікованих збірниках, газетних та літературних виданнях, визначено правовий статус фольксдойче Півдня України, становлення радянської влади до етнічних німців напередодні та в перший рік Великої Вітчизняної війни. В статті наведені дані про формування будівельних батальйонів НКВС, з яких розпочала своє існування трудоармія.

Ключові слова: етнічні німці Півдня України, депортація, мобілізація, трудоармія, антирадянський елемент, трудові батальйони НКВС.

На сучасному етапі розбудови сучасної української держави виняткової актуальності набуває питання відновлення історичної справедливості стосовно депортованих напередодні та в перший рік Великої Вітчизняної війни етнічних німців, доля яких – невід'ємна від долі українства. В цьому контексті необхідне правдиве відображення історичного процесу становлення німців Півдня України напередодні та в перший рік Великої Вітчизняної війни.